

The factors that influence the forming and functioning of cultural and educational complex of the region have been characterized; their classification has been carried out; the priority of social and economic factors has been defined in the article.

УДК 911.3:30

Андрій КУЗИШИН

МЕТОДИКА ПРОГНОЗУВАННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

Постановка проблеми. Реалії розвитку господарства України за період від 2000 р. дозволяють робити твердження не лише про зростання певних соціально-економічних показників, а й про передбачення (прогнозування) напрямків господарського розвитку в різних сферах. Особливо прискіпливого ставлення сьогодні вимагає прогнозування соціального розвитку. Це в свою чергу потребує розробки та аналізу методики соціально-географічного прогнозування і стає одним із вирішальних факторів формування наукової стратегії та тактики суспільного розвитку.

Вихідні передумови. Окреслена проблематика у певній мірі вже розроблялась в працях таких українських науковців, як В.Г.Воронкової [1], Я.Б.Олійника, А.В.Степаненка [3], Л.М.Немець [2], О.І.Шаблія [4] та ін.

В даній публікації за основне завдання ставилось розгляд існуючих та пошук оптимальних методик соціально-географічного прогнозування.

Виклад основного матеріалу. На основі праць [1, 3, 4] нам видається можливим формулювання такого визначення соціально-географічного прогнозування – це процес розробки науково-обґрунтованих рекомендацій стосовно можливих варіантів розвитку соціальних та соціально-політичних подій, альтернативних термінів їх здійснення, визначення конкретних рекомендацій для практичного застосування.

За мету соціально-географічного прогнозування визначають стан і поведінку соціальної системи у минулому й вивчення тенденцій зміни факторів, що впливають на означену систему, правильно визначити кількісні та якісні параметри її розвитку в перспективі, розкрити зміст ситуації, в якій функціонує система [1, с. 8].

Прогнозуванню в соціальній географії властиві специфічні методи, висока екстраполяція, моделювання та можливість проведення експериментів.

В свою чергу, типологія прогнозів будується в залежності від різних критеріїв та ознак: цілей, завдань, об'єктів, методів організації прогнозування. До найважливіших з них, враховуючи специфіку соціальної сфери, можна віднести:

- масштаб прогнозування;
- час попередження;
- характер об'єкта;
- функції прогнозу.

Кожна з згаданих ознак може розглядатись більш детально. Так, масштаби прогнозування можуть бути макротериторіальними, структурними (міжгалузевими і міжрегіональними), галузевими і регіональними та прогнози аналізу діяльності первинних ланок соціальної системи. За часом попередження прогнози класифікують на оперативні (до 1 місяця і ґрунтуються на припущенні, що впродовж прогнозованого періоду не відбувається істотних кількісних і якісних змін у досліджуваному об'єкті), короткострокові (до 1 року і передбачають кількісні оцінки), середньострокові (коли кількісні зміни соціального об'єкту домінують над якісними), довгострокові (від 5 до 20 років), перспективні (понад 20 років). За функціональною ознакою (напрямами прогнозування) соціально-географічні прогнози підрозділяють на: пошукові, що ґрунтуються на умові продовження в майбутньому тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта в минулому і теперішньому та відштовхуються від умов, здатних змінити ці тенденції (планів, програм) для того, щоб з'ясувати, як розвиватиметься досліджуваний об'єкт при збереженні існуючих тенденцій; нормативні, що розробляються на основі попередньо визначених цілей з метою окреслення шляхів і термінів досягнення можливих станів об'єкта прогнозування в майбутньому, що приймається в якості мети.

З типологією прогнозів тісно пов'язане питання джерел інформації про майбутнє і способів прогнозування. На думку В.Г.Воронкової, можна вирізнити три основні джерела прогнозованої інформації [1, с. 13]:

1. Накопичений досвід, що ґрунтується на знанні закономірностей протікання і розвитку досліджуваних явищ, процесів і подій.
2. Екстраполяція існуючих тенденцій.
3. Побудова моделей прогнозування стосовно до очікуваних або намічених умов та джерел.

Предметно прогнози соціальної сфери можуть характеризувати споживання населенням продуктів харчування і непродовольчих витрат, роздрібний товарообіг, прогнози розвитку галузей соціальної інфраструктури, житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування населення, освіти, культуру, мистецтво і засоби масової інформації, охорону здоров'я, відпочинок, туризм, фізичну культуру і спорт.

Відштовхуючись від окреслених умов, в соціальній географії доцільним видається використання наступних способів прогнозування:

– опитування, що найтісніше "ріднить" соціологію та політологію з соціальною географією. Основою для опитування є звертання з попередньо розпланованими запитаннями до певної груп людей. Соціологічна наука передбачає можливу неточність (похибку) в межах 2 - 2,3% і необхідним опитуванням до 2 тис. респондентів;

– інтерв'ювання, що є цілеспрямованою бесідою, мета якої – отримання відповіді на запитання, передбачені програмою дослідження;

– анкетування, яке дає можливість отримати інформацію фактичний стан справ в певному напрямку, їх оцінку, інтереси і мотиви діяльності;

– екстраполяція, що передбачає вивчення попереднього розвитку об'єкта й перенесення закономірностей цього розвитку в минулому й теперішньому на майбутнє;

– моделювання – найширший метод дослідження пошукових і нормативних моделей прогнозованого об'єкта в світлі очікуваних або намічених змін в його стані.

Розробка прогнозів в соціальній сфері і висловлення передбачень, безперечно, значно важче, ніж в економіці. Але соціологи сходяться на думці, що розв'язання проблеми такого прогнозування можливе з врахуванням сутності й характеру соціокультурних традицій розвитку, – особливо, якщо розглядати і у взаємодії з технічним прогресом та зростанням добробуту населення, що його супроводжує.

Але найважливішим моментом складання прогнозу соціальної сфери є правильність вибірки, проведеної за регіонами та місцевістю проживання. Одним з яскравих прикладів аналізу такого прогнозування може бути самоаналіз стану домогосподарств України, що дає можливість поєднати соціальну та економічну складову господарської системи. Більш відкритим до спілкування видається населення, що проживає в сільській місцевості (96,8%). У містах відсоток відмови був значно вищий і складав 19,6%. Причому, чим більше місто за чисельністю мешканців та за статусом, тим вищим є відсоток відмов – в містах з населенням понад 100 тис. осіб – 26,2%, в Києві – 42,6%, хоча, безумовно, рівень добробуту та доходів в таких містах суттєво вищий від сільської місцевості [5].

Узагалі в областях із переважно сільським населенням беруть участь в опитуванні понад 95% людей, котрі потрапили до вибірки і там одиничні випадки відмов. Так, у Закарпатській області, де частка сільського населення складає 63%, в опитуванні взяло участь 99% населення, Сумській (частка сільських мешканців – 44,7%) – 98,8%, Волинській (49,8%) – 98,0%. А в областях із переважно міським населенням відсоток участі набагато нижчий: у найбільш урбанізованій області України – Донецькій (90,2% населення проживає в містах) взяло участь в опитуванні 71,6%, дніпропетровській (рівень урбанізації – 83,1%) – 72,6% [5]. Тому слід враховувати при моделюванні і психологічний аспект, що дозволяє обґрунтовувати можливий напрямок розвитку прогнозованої соціальної моделі суспільства.

Висновки. На закінчення, як висновок слід відмітити, що багатофакторність складових соціальної географії, їх поліваріантність, віртуальність, недостатня дослідженість найважливіших параметрів в системі зв'язків і процесів роблять прогноз в цій сфері достатньо складним.

Література:

1. Воронкова В.Г. Соціально-економічне прогнозування. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 288 с.
2. Кузишин А.В. Суспільно-географічна роль ексцит-полу в електоральній географії // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль, 2004. – № 3. – С. 125-128.
3. Немец Л.М. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты. – Харьков: Факт, 2003. – 383с.
4. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії. К.: Вища школа, 1998.
5. Ревенко А. Як ми живемо: самооцінка населення // газ. "Дзеркало тижня", 2005. – № 34. – С. 7.
6. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія. Історія, українознавчі студії. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2001. – 744 с.

Summary:

In this publication looked of existing and search of optimum methods of socially-geographical prognostication belonged for the basic task.